

Katarzyna Kowalik-Paluch: Przykłady gier i zabaw stymulujących rozwój mowy dzieci w wieku przedszkolnym

Ćwiczenia usprawniające aparat artykulacyjny

1. Ćwiczenie wspomagające poznawanie aparatu artykulacyjnego przez dziecko-
Języczek Wędrowniczek.

Nauczyciel czyta dzieciom treść krótkiej historii języczka i wspólnie z przedszkolakami wykonuje właściwe ruchy języka, który wybiera się na spacer po całej buzi: „*Języczek wybrał się na spacer po buzi, by sprawdzić co się w niej dzieje. Najpierw oblizuje górną i dolną wargę, dotyka do kącików ust. Potem przesuwa czubkiem po zębach. Dotyka każdego ząbka, jakby chciał je policzyć. Próbuje oblizać górne i dolne dziąsła. Następnie unosi się do góry i przesuwa się po podniebieniu od górnych zębów aż do gardła. Na koniec wędrówki języczek wraca do przodu ust i kiwa nam na pożegnanie.*”

2. Ćwiczenie *Chory Kotek*

Nauczyciel recytuje lub odczytuje tekst wiersza S. Jachowicza *Chory Kotek*. Kiedy wymienia nazwy produktów, które je kotek(kleiczek, kielbaska, słoninka, ciasta), dzieci oblizują swoje szeroko otwarte wargi.

3. Ćwiczenie *Musztra*

Nauczyciel czyta treść wierszyka, który jest jednocześnie musztra dla języków dzieci: *Język maszeruje jak żołnierz na defiladzie:*

RAZ!- czubek języka na górną wargę.

DWA!- czubek języka do lewego kącika ust.

TRZY!- czubek języka na dolną wargę.

CZTERY!- czubek języka do prawego kącika warg.

Podczas wykonywania przez dziecko tego ćwiczenia, jego usta cały czas są bardzo szeroko otwarte, natomiast ruchy języka cechują się zdecydowaniem i energicznością.

4. Ćwiczenie *Domek na koguciej nóżce*

Nauczyciel przedstawia uczniom treść wiersza *Domek na koguciej nóżce*. Zadaniem przedszkolaka jest naśladowanie odgłosów wydawanych przez sowę (chu, chu; au, eu, ou)

oraz oblizywanie warg na usłyszenie nazw słodyczy przedstawionych w wierszu(piernik, migdały, landrynki itd.)

5. Ćwiczenie *Malowanie*

Dzieci przedstawiają za pomocą ruchów języka czynności podejmowane przez malarza- głównego bohatera historyjki opowiedanej przez wychowawcę, starając się przy tym zachować szeroko otwarte usta w celu ułatwienia sobie zadania:

- „*Malarz maluje sufit*”- zadaniem dzieci jest wykonywanie ruchów językiem po podniebieniu zaczynając od zębów, a skończywszy na podniebieniu miękkim
- „*Zamalowuje plamy w kilku miejscach*”- przedszkolak dotyka koniuszkiem języka kilkakrotnie podniebienia twardego
- „*Następnie maluje ściany*”- dziecko przesuwa mięsień języka po wewnętrznej części policzków, wykonując ćwiczenie po ich obu stronach
- „*Została jeszcze do pomalowania podłoga i przedpokój*”- dziecko przesuwa swój język po powierzchni dolnych dziąseł, które symbolizują wspomnianą podłogę oraz po zewnętrznej powierzchni zębów- symbolizujących przedpokój
- „*Na koniec malarz pomalował okno*”- ćwiczenie polegające na oblizywaniu powierzchni warg językiem

6. Ćwiczenie *Śniadanie Puchatka*

Nauczyciel przedstawia dzieciom krótką historyjkę, która wydarzała się Kubusiowi. Zadaniem przedszkolaków jest wykonywanie na polecenia wychowawcy odpowiednich czynności ,np. :

- „*(...)idzie wyboistą ścieżką*”- zadaniem dziecka jest dotknięcie koniuszkiem języka każdego z ząbków znajdujących się zarówno na dole jak i na górze
- „*Spojrzał w górę*”- przedszkolak dotyka językiem górną wargę

7. Ćwiczenie *Osiólek*

Zadanie polega na przedstawieniu pewnych sytuacji ukazanych w opowiadaniu za pomocą adekwatnych ruchów języka wykonywanych przez dziecko

- „*Nabrał więc sporo trawy do pyska*”- dziecko wykonuje powolne i dokładne otwieranie i zamykanie buzi

- „Przed nocnym spaniem dokładnie umył każdy ząbek” - przedszkolak przesuwa język po zewnętrznej i wewnętrznej ścianie zębów¹

8. Ćwiczenie *Balonik*

Ćwiczenie to polega na nadymaniu policzków przy zachowaniu ściągniętych ust. Można zastosować inny odpowiednik tej zabawy, mający na celu urozmaicenie tej zabawy, czyli pękanie baloników, przekłutych palcami.

9. Ćwiczenie *Zamykanie i otwieranie domku*

Ćwiczenie to polega na możliwie jak najszerszym otwieraniu ust, jak przy wymowie głoski *a*. Należy pamiętać o tym, aby zęby były widoczne dzięki szeroko rozchyłonym wargom.

10. Ćwiczenie *Zmęczony piesek*

Nauczyciel prosi dzieci o otwarcie ust i możliwie jak najdłuższe wysunięcie języka. Zadaniem przedszkolaków jest wdychanie i wydychanie powietrza ustami, tak jak to robi piesek po biegu, wysiłku.²

Gry i zabawy stymulujące poprawne oddychanie

1) Zabawa *Wesołe wiatraczki*

Dzieci ustawiają się w kole. Nauczyciel rozdaje każdemu z nich kolorowe wiatraczki. Na znak wychowawcy (kłaśnięcie w dłonie, odtworzenie fragmentu muzyki), przedszkolaki zaczynają dmuchać w swoje wiatraczki. Wygrywa to dziecko, którego wiatraczek będzie kręcić się najdłużej.

2) Gra *Latające chusteczki*

Nauczyciel rozdaje przedszkolakom rozwarstwione chusteczki higieniczne. Odtwarza nagranie muzyczne. Zadaniem dzieci jest dmuchanie na wirujące chusteczki, które unoszą się w powietrzu. Chusteczki można zastąpić kłębuszkami waty, bardzo cienkim, delikatnym materiałem. Grę wygrywa to dziecko, które utrzyma swoją chusteczkę jak najwyżej w powietrzu.

¹ I. Rutkowska- Błachowiak, *Gimnastyka buzi na wesoło*, Poznań 2008, s. 5,7,9,11,15,25,29.

² <http://www.logopedia.net.pl/artykuly/65/cwiczenia-aparatu-artykulacyjnego.html>, z dnia 25. 11. 2011r.

3) Gra *Wyścig śnieżynek*

Gra polega na zdmuchiowaniu niewielkich kawałków papieru (najlepiej w kolorze białym symbolizującym płatki śniegu) z gładkiej powierzchni. Początkowo ćwiczenie to dzieci mogą wykonywać indywidualnie, a następnie można przeprowadzić tę grę na zasadzie konkursu.

4) Zabawa *Dmuchany mecz*

Zabawa polega na dmuchaniu strumieniem powietrza na piłeczkę pingpongową przez dwoje lub czworo dzieci, które znajdują się po obu stronach stolika. Należy jednak pamiętać o tym, aby piłeczka nie spadła ze stolika.

5) Zabawa *Huśtawka dla mojej ulubionej zabawki*

Nauczyciel kładzie na brzuszek leżącego dziecka książkę, na którą następnie umiejscawia ulubioną zabawkę przedszkolaka - misia, lalkę. W czasie wdechu zabawka unosi się, a podczas wydechu opada. Nauczyciel musi jednak zwrócić uwagę dziecka na powolność wykonywania wdechów i wydechów, aby mogło ujrzeć efektywność zabawy.

6) Zabawa *Życzenie urodzinowe* (wykonywane pod ścisłą kontrolą i obserwacją nauczyciela)
Do zabawy należy użyć jak najmniejszej świecy, najlepiej takiej, której używamy do udekorowania tortu urodzinowego. Zadaniem dzieci jest dmuchanie na świeczkę starając się, aby jednak jej płomień nie zgasł.

7) Zabawa *Gol!*

Nauczyciel przygotowuje dwie plastikowe słomki i lekka piłeczkę typu ping-pong. Zadaniem dziecka jest początkowo zbudowanie bramki z klocków, a następnie „strzelenie” piłeczką gola do zbudowanej wcześniej bramki, poprzez wdmuchiwanie powietrza w rurkę. Wychowawca powinien przed wykonaniem zadania przez dziecko zaprezentować mu prawidłowe jego wykonanie czyli wdychamy powietrza nosem, a wydechamy ustami, kierując strumień powietrza bezpośrednio na piłeczkę.

8) Zabawa *Bańki mydlane*

Robienie bańek mydlanych oprócz wartości ludycznej pomaga również wyćwiczyć prawidłowy oddech u dziecka, gdyż czynność ta wydłuża fazę wydechu.

9) Gra *Wesoły wzorek*

Nauczyciel przygotowuje tacki z kaszą manną, gryczaną, jęczmienną, jaglaną lub ryżem. Zadaniem dzieci jest dmuchanie na kaszę, ryż w celu stworzenia wymyślnego wzoru. Wygrywa to dziecko, które przedstawi reszcie grupy najciekawsze opowiadanie dotyczące stworzonego obrazka.

10) Zabawa *Kruchy domek z kart* Dzieci układają domki z talii kart. Ich zadaniem jest zdmuchnięcie, zburzenie tych domków wykonując możliwie jak najmniej dmuchnięć. Wygrywa to dziecko, które jako pierwsze zdmuchnie swój domek.

Ćwiczenia ortofoniczne

1) Ćwiczenie *Pszczoly*

Przedszkolaki ustawiają się we właściwych miejscach w sali- na przykład pod ścianami, które będą symbolizować ule dla pszczołek. Nauczyciel odtwarza muzykę, w rytm której pszczołki wylatują z uli, latają w różnych kierunkach, zbierając pyłek z kwiatów. Na przerwę w muzyce wracają do uli głośno brzęcząc (zzzzzzz). W ulu natomiast brzęczą już bardzo cichutko(mmmm).

2) Ćwiczenie *Wiosna i misie*

Dzieci, które odgrywają rolę misiów siadają na podłodze lekko skulone i zapadają w głęboki sen. Jedno wybrane dziecko (wiosna) snu zbliża się do każdego ze swoich kolegów i delikatnie dotyka magiczną różyczką ramion dzieci. Wtedy misie przebudzają się z długiego snu, przeciągają się ora delikatnie pomrukują(mrrmrrmrr). W tym samym czasie przesuwiają palcami po swoich wargach oraz obrzeżach nosa, starając się odczuć ich drgania. Po pewnym czasie czynności powtarzają się. Wiosna ponownie odchodzi, natomiast niedźwiadki zapadają w długi, przyjemny sen. Ćwiczenie to powtarzamy kilka razy.

3) Zabawa *Śpij laleczko*

Przedszkolaki starają się ukołysać do snu swoje laleczki. W tym celu nucą im do snu *aaaaa*. Wychowawca tłumaczy dzieciom, że laleczki nie mogą mimo wszystko zasnąć. Dzieci nucą *uuuuuu*. Nauczyciel pokazuje uczniom pajacyka, tłumacząc im, że zabawka nie może uwierzyć, że lale mimo kołysania i mruczenia nie mogą zasnąć. Odpowiada przedszkolakom, aby zanuciły *ooooo*, a następnie *eeee*.

4) Ćwiczenie *Głoska A w podróży*

Nauczyciel tłumaczy dzieciom, że głoska A wybrała się w długą podróż. Na początku swojej wycieczki głoska wsiadła do autokaru. Dzieci przedstawiają to za pomocą długiego i płynnego wypowiedzianego rzędu głosek A (aaaaaa). Z dalszej części historyjki dzieci mogą wywnioskować, że głoska wysiadła z autokaru i rytmicznie maszeruje. Dzieci przedstawiają rytmiczny spacer głoski A(a a a a a). Głoska A postanowiła przepłynąć rzekę łódką. W tej chwili należy płynnie wypowiadać głoskę A (aaaaa). Głoska wsiadła na kucyka, który ruszył najpierw bardzo spokojnie, powoli: a a a a a, następnie znacznie przyspieszył: a a a a a (wypowiedziane bardzo szybko).³

5) Ćwiczenie *Koleżanki głoski na spacerze*

Przebieg zabawy jest podobny jak w zabawie wyżej. Należy jednak pamiętać o tym, aby każda z głosek była wypowiedziana płynnie i rytmicznie z mniejszym lub większym natężeniem głosu: aaaaaa, eeeee lub a a a a a, e e e e e itp.

6) Ćwiczenie *Echo*

Ćwiczenie to najlepiej wykonać po wcześniej zorganizowanej wycieczce do lasu lub w góry, gdzie to uczniowie mogli zapoznać się ze zjawiskiem echa. Zadaniem przedszkolaków jest wypowiedzianie głosek zaproponowanych przez nauczyciela w sposób jaki robi to echo, czyli poczynając od głośniejszej artykulacji do coraz to cichszej, np. a (głośno)- a (cicho), e(głośno)- e cicho). Następnie wychowawca może wprowadzić ciąg innych głosek- u, i, y.

7) Ćwiczenie *Odgłosy*

Nauczyciel prosi dzieci, aby usiadły wygodnie na dywanie, zamknęły oczy i wsłuchały się w te dźwięki, które usłyszą. Po chwili ich zadaniem będzie próba nazwania tych dźwięków i ich odtworzenia.

³ E. Sachajska, *Uczymy poprawnej wymowy. Metodyka postępowania ortofonicznego z dziećmi w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1992, s. 36-37.

8) Ćwiczenie *Jesienna pogoda*

Nauczyciel ukazuje dzieciom zmiany jakie zachodzą w przyrodzie podczas jesieni. Zwraca ich szczególną uwagę na pochmurną i wietrzną pogodę. Następnie prosi przedszkolaków, aby starały się powtarzać za nauczycielem

- szum wiatru- szszszszszszsz
- szelest jesiennych liści pod nogami- sz sz sz sz sz
- dmuchanie na zmarznięte ręce- chuuu, Chufu

9) Ćwiczenie *Ziewanie*

Nauczyciel prosi dzieci, aby położyły się na dywanie i wyobraziły sobie, że są bardzo śpiące, zaczęły ziewać długo i bardzo płynnie. Na polecenie nauczyciela dzieci wykonują wdech naśladujący ziewanie, a więc ich usta powinny być w tym czasie szeroko otwarte. Wydech natomiast musi być połączony z artykulacją wybranej głoski, w tym przypadku głoski *m*- głośno, następnie szeptem. Jeżeli natomiast wychowawca wybiera do podanego ćwiczenia samogłoskę, wtedy jej brzmienie powinno być znacznie wydłużone.

10) Ćwiczenie *Zwierzęta*

Wychowawca przedstawia przedszkolakom plansze ze zdjęciami zwierząt hodowlanych i dziko żyjących. Zadaniem dzieci jest próba odgadnięcia nazwy danego zwierzęcia oraz naśladowanie odgłosów jakie wydaje, np. krowa- muuuuu, koza- meeee, świnia- kwik kwik itd.

Gry i zabawy stymulujące poprawną wymowę

1) Ćwiczenie *Trzepanie dywanów*

Ćwiczenie to przeprowadzamy z dziećmi, które powinny mieć w tym czasie otwarte usta, ponieważ usiłujemy wymusić pracę na języku. Ćwiczenie to polega na powtarzaniu szybkich uderzeń języka o górną wargę. W tym czasie dziecko powinno wymawiać sylabę „ly”.

2) Ćwiczenie *Wokalista*

Dziecko- wokalista śpiewa kilka melodii na sylabach, przy czym porusza jednocześnie językiem, a nie brodą. Ćwiczenie koniecznie wykonujemy na otwartych ustach. Dlatego nauczyciel powinien bardzo uważnie śledzić przebieg tego ćwiczenia, aby jednocześnie móc

korygować błędy popełniane przez przedszkolaków. Przykładowe sylaby proponowane do zadania:

- la,la,la
- lo,lo,lo
- le,le,le
- lu,lu,lu
- ly,ly,ly

Na podsumowanie tego ćwiczenia nauczyciel może zaproponować uczniom wypowiedzenie zbitki wyrazowej powstałej z tej sylab, czyli „laloleluly”

3) Ćwiczenie *Śmieszne kółeczko*

Dzieci siadają dookoła dywanu. Nauczyciel podchodzi do każdego z nich i prosi o zapamiętanie sylaby. Każde z dzieci otrzymuje do zapamiętania inną sylabę. Przykładowy zestaw sylab:

- bda
- bdo
- bde
- pta
- pte
- ptu

Zadaniem pierwszego dziecka jest wymówienie swojej sylaby, kolejnego wymówienie sylaby swojego kolegi, koleżanki oraz swojej. Zabawa trwa do momentu, aż dzieci nie będą już w stanie zapamiętać ciągu zbitki sylabowych.

4) Ćwiczenie *Pistolecik*

Zadaniem przedszkolaków jest wielokrotne powtarzanie zlepek literowych początkowo wolno, a następnie coraz szybciej. Przykładowe zlepki literowe:

- ttt
- ddd
- td
- tdn

Wykonując ćwiczenie przez dzieci, nauczyciel powinien im przypominać, aby ćwiczenie

wykonywały dotykając czubkiem języka o górne dziąsła przy szeroko otwartych ustach.

Następnie prosimy dzieci o wypowiedzianie sylab:

- te, te, te
- ty, ty, ty
- de, de, de
- dy, dy, dy

W zależności od poziomu rozwojowego dziecka można zastosować też ćwiczenia polegające na całościowemu powtarzaniu zbitek sylabowych ,np.:

- teda- teda
- tede- tede
- tedo- tedo
- tedu-tedu
- tedy- tedy

5) Ćwiczenie *Zwierzęta świata*

Nauczyciel może wprowadzić to ćwiczenie podczas ośrodka dziennego dotyczącego tematyki zwierząt dzikich i hodowlanych. Wychowawca przedstawia dzieciom plansze z zdjęciami lub obrazkami zwierząt. Początkowo przeprowadza z nimi rozmowę kierowaną na temat zwierząt żyjących w ich gospodarstwach domowych . Następnie prosi, aby w miarę możliwości ponazywały dane zwierzęta, opisały ich naturalne środowisko życia oraz pokarm jakim się żywią. Przy wykonywaniu ćwiczenia wychowawca powinien zwrócić szczególną uwagę na prawidłową wymowę głosek: sz, ż, cz, dż, r).

6) Ćwiczenia *Historia śpiewającego ptaszka*

Nauczyciel przedstawia dzieciom historię pewnego ptaszka, który postanowił nauczyć się śpiewać. Początkowo szło mu to dosyć nieporadnie, dlatego zaczyna swój śpiew bardzo cicho i nieśmiało:

- la, la, la, trla
- lo, lo, lo, trlo
- lu, lu, lu, trlu
- li, li, li, trli
- ly, ly, ly, trly

Śpiew ptaszka jest coraz bardziej śmiały i głośny. Zaczyna śpiewać:

- trla, trlo, trlu, trli
- prla, prlo, prlu, prli

7) Ćwiczenie *Sprzęty gospodarcze*

Nauczyciel może zastosować taki rodzaj ćwiczenia podczas realizacji tematyki dotyczącej użyteczności sprzętów gospodarstwa domowego. Zadanie polega na zaprezentowaniu dzieciom przez nauczyciela obrazków sprzętów gospodarczych, a następnie na próbie powtarzania odgłosów przez nie wydawanych, np.:

- turkot ciągnika- tur, tur, tur, tur
- wiertarka- wrr, wrr, wrr, wrr
- suszarka- sz, sz, sz, sz
- zegarek- cyk, cyk, cyk, cyk
- pukanie do drzwi- puk, puk, puk, puk

8) Ćwiczenie *Zabawa z q*

Ćwiczenie polega na wymawianiu przez uczniów wyrazów, które posiadają w swej artykulacji głoskę *q* na końcu, np.:

- mamaąą
- mnaąą
- męczaąą
- bajecznaąą
- śmiesznaąą
- pachnąą

9) Ćwiczenie *Śmieszny wierszyk*

Nauczyciel recytuje dzieciom dziwny, śmieszny wierszyk z nagromadzeniem powtarzanej głoski *ę*. Następnie prosi dzieci, aby powtarzały za nim krótsze fragmenty tekstu wierszyka.

„Spacerek”

Idęęę przez polankęęę

W rączce trzymam kankęęę.

Tatusiowi ją niosęęę,

Aby szczęśliwy był,
Gdy ją przyniosęęę.
Tatuś mówi: Ciężko pracujęęę,
Ani chwili nie leniuchujęęę.
Wypił tatuś picie do dna.
Kankę córeczce później odda.

10) Ćwiczenie *Szum dokoła*

Nauczyciel wypowiada zdania niedokończone, a zadaniem przedszkolaka jest uzupełnienie tych zdań wielokrotnym powtórzeniem głoski *sz*. Wychowawca pata dzieci- Co szumi? Te, na tak zadawane pytania wybrzmiewają głoskę *sz*, np.:

- szumi morze- szszszsz...
- szumi wiatr- szszszsz...
- szumi woda- szszszsz...
- szumi las- szszszsz...
- szumią drzewa- szszszsz...
- szumią liście- szszszsz...